

ספרות האגדה פוגשת את ספר ויקרא – פגישה ראשונה

פרופ' אביגדור שנאן / בית אבי חי בירושלים / אייר תשפ"א

מדרש ויקרא רבה / ארץ ישראל / מאה חמישית

37 פרשות במדרש על פסוקים הפותחים סדרי קריאה במנהג ארץ ישראל

מיבנה הפרשה במדרש: פתיחתאות / "גופא" / סיום בדבר טוב

*

פרשה א: "ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמור" (ויקרא א,

א)

ר' תנחומא פתח:

"יש זהב ורב פנינים וכלי יקר שפתי דעת" (משלי כ, טו).

בנוהג שבעולם אדם יש לו זהב וכסף אבנים טובות ומרגליות וכל חמדה טובה שבעולם ודעת אין בו מה הנייה יש לו? במתלא אמרי: דיעה קנית - מה חסרת, דעה חסרת - מה קנית.

"יש זהב" - הכל הביאו נדבתו שלמשכן זהב. הדא הוא דכתיב "וזאת

התרומה אשר תקחו מהם זהב וכסף ונחשת" (שמות כה, ג).

"ורב פנינים" - זה נדבתם שלנשיאים. הדא הוא דכתיב "והנשיאים הביאו את אבני השוהם" (שם לה, כז).

"וכלי יקר שפתי דעת" - לפי שנפשו שלמשה היתה עגומה עליו, אמר: הכל הביאו נדבתו שלמשכן ואני לא הבאתי, אמר לו הקדוש ברוך הוא: חייך שדיבורך חביב עלי מכל אילו.

תדע לך שהוא כן, שמכולם לא קרא הדיבור אלא למשה, דכתיב "ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמור".

פרשה ב: "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם" (ויקרא א, ב)

פרשה ג: "ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' סולת יהיה קרבנו" (ויקרא ב,

א)

"ושיסע אותו בכנפיו לא יבדיל" (ויקרא א, יז).

אמ' ר' יוחנן: הדיוט הזה, אם מריח הוא ריח כנפיו נפשו סוללת עליו ואת אמ' יקרב לגבי מזבח, וכל כך למה? כדי שיהא מזבח מהודר בקורבנו שלעני.

*

אגריפס המלך ביקש להקריב אלף עולות ביום אחד. שלח ואמ' לכהן

- אל יקריב אדם היום חוץ ממני.
בא עני אחד ובידו שני תורין
- אמ' לו הקריב לי את אילו,
- אמ' לו המלך ציוני ואמ' לי אל יקרב אדם חוץ ממני היום.
- אמ' לו אדני כהן ארבעה אני צד בכל יום, אני מקריב שנים ומתפרנס
בשנים, אם אי אתה מקריבן אתה חותר פרנסתי.
נטלן והקריבן.

נראה לו לאגריפס המלך בחלום: קרבנו שלעני קדמך.
- שלח ואמ' לכהן לא כך אמרתי לך אל יקריב אדם חוץ ממני היום.
- אמ' לו אדני המלך בא עני אחד ובידו שני תורין
- אמ' לי הקריב לי את אילו.
- אמרתי לו המלך ציוני ואמ' לי אל יקריב אדם חוץ ממני היום,
- אמ' לי ארבעה אני צד בכל יום, אני מקריב שנים ומתפרנס
בשנים, אם אי אתה מקריבן אתה חותר פרנסתי,
לא היה לי להקריב?
- אמ' לו יפה עשית כל מה שעשית.

*
מעשה בשור אחד שהיו מושכין אותו לקרבן ולא היה נמשך, בא עני
אחד ובידו אגודה של טרקסימה והושיטה לו ואכלה וגעש והוציא מחט
ונמשך לקרבן.
נראה לבעל השור בחלום: קרבנו שלעני קדמך.
*

מעשה באשה אחת שהביאה קומץ אחד שלסולת והיה כהן מבזה
עליה ואמר: ראו מה הן מקריבות, מה בזה לאכל מה בזה להקריב?
נראה לכהן בחלום: אל תבזה עליה כאילו נפשה הקריבה.
*

והלא דברים קל וחומר, ומה אם מי שאינו מקריב נפש כתוב בו נפש,
מי שהוא מביא נפש - על אחת כמה וכמה.

ספרות האגדה פוגשת את ספר ויקרא – פגישה שנייה

פרופ' אביגדור שנאן / בית אבי חי בירושלים / אייר תשפ"א

מדרש ויקרא רבה / ארץ ישראל / מאה חמישית

37 פרשות במדרש על פסוקים הפותחים סדרי קריאה במנהג ארץ ישראל

מיבנה הפרשה במדרש: פתיחתאות / "גופא" / סיום בדבר טוב

*

פרשה א: "ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמור" (ויקרא א, א)

פרשה ב: "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם" (ויקרא א, ב)

פרשה ג: "ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' סולת יהיה קרבנו" (ויקרא ב, א)

פרשה כ: "וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן" (טז, א)

ויקרא פרק י: (א) וַיִּקְחוּ בְנֵי אֶהֱרֹן נֹדֵב וְאֶבִיהוּא אִישׁ מִחֶתְתּוֹ וַיִּתְּנוּ בָהֶן אִשׁ וַיִּשְׁימוּ עָלֶיהָ קִטְרֹת וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי ה' אִשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֹתָם: (ב) וַתֵּצֵא אִשׁ מִלִּפְנֵי ה' וַתֹּאכַל אוֹתָם וַיִּמְתּוּ לִפְנֵי ה': (ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֶהֱרֹן הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' לֵאמֹר בְּקִרְבִּי אֶקְדָּשׁ וְעַל פְּנֵי כָל הָעָם אֶכְבֹּד וַיִּדָּם אֶהֱרֹן: (ד) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל מִישָׁאֵל וְאֶל אֶלְצָפָן בְּנֵי עֲזִיזָאֵל דָּד אֶהֱרֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם קְרְבוּ שָׂאוּ אֶת אֲחֵיכֶם מֵאֵת פְּנֵי הַקֹּדֶשׁ אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה: (ה) וַיִּקְרְבוּ וַיִּשָּׂאֵם בְּכַתְּנֹתָם אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה:

פרשה כ סימן ג:

- ר' אבא בר כהנא פתח:
- "לשחוק אמרתי מהולל ולשמחה מה זו עושה" (קהלת ב, ב)
- אם הדין דחוכא מעורבב, מה חדוותא מהנייא.
- מעשה באחד מגדולי כבול שהיה משיא את בנו וברביעי שלו זימן אצלו אורחים. משאכלו ושתו והטיבו את לבם אמ' לבנו עלה והביא לנו חבית שליון מן העלייה. כיון שעלה הכישו נחש ומת. המתין לירד ולא ירד. אמ' אין אני עולה ורואה מה טיבו שלבני, עלה ומצאו שהכישו נחש ומת והוא מוטל בין החביות. המתין עד שגמרו סעודתן. אמ' להן רבותי לא לברך את בני ברכת חתנים באתם? ברכו עליו ברכת אבליים, לא להכניס את בני לחופה באתם? הכניסוהו לקברו.
- הפטיר עליו ר' זכיי דמן כבול: "לשחוק אמרתי מהולל".

סימן ה: <על פי כתב יד>

- ר' אחבא בר זעירא פתח:
- "אף לזאת יחרד לבי ויתר ממקומו" (איוב לז, א).
- מהו ויתר - וקפץ, האי מה דאת אמר "לנתר בהם על הארץ" (ויקרא יא, כא).

אמ' הקב"ה: לא היו בניו שלאהרן דומין למטהו? מטהו שלאהרן נכנס יבש ויצא לח, שנ' "ויוצא פרח ויצץ ציץ" (במדבר יז, כג). טיטוס הרשע נכנס לבית קודש הקדשים וחרבו שלופה בידו גידד את הפרכת ויצתה חרבו מלאה דם ונכנס בשלום ויצא בשלום ובניו שלאהרן נכנסו להקריב ויצאו שרופים "אחרי מות שני בני אהרן".

סימן ז ואילר:

<1> תני בש' ר' ליעזר לא מתו שני בני אהרן אלא על ידי שהורו הלכה לפני משה רבן. ומעשה בתלמיד אחד שהורה לפני ר' ליעזר רבו אמר לאמה שלום אשתו זה אינו מוציא שבתו, לא באת שבת עד שנגמר. נכנסו חכמים אצלו אמרו לו ר' נביא אתה, אמ' להן "לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי" (עמוס ז, יד), אלא כך אני מקובל שכל המורה הלכה לפני רבו חייב מיתה.

<2> על שלא נטלו עצה זה מזה דכת' "ויקחו בני אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו" - איש מחיתתיו, איש מעצמו עשו שלא נטלו עצה זה מזה.

<3> ועל ידי שלא היו להם בנים וכתוב בו מיתה, הדא הוא דכתיב "וימת נדב ואביהוא... ובנים לא היו להם ויכהן אלעזר ואיתמר..." (במדבר ג, ד).

<4> אבא חנן אמ' על ידי שלא היה להם נשים וכתוב "וכפר בעדו ובעד ביתו" (ויקרא טז, ו), ביתו זו אשתו. ר' לוי אמ' שחצים היו הרבה נשים היו יושבות עגמות ממתנות להן. מה היו אומרין, אחי אבינו מלך, אחי אמינו נשיא, אבינו כהן גדול, אנו שני סיגני כהונה, אי זו אשה הוגנת לנו.

<5> "ואל משה אמר עלה אל י"י אתה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל" (שמות כד, א), מלמד שהיו משה ואהרן מהלכין תחילה ונדב ואביהוא מהלכין אחריהן וכל ישראל מהלכין אחריהן ואומרין עוד שני זקנים הללו מתים ואני ואתה נוהגין בשררה על הציבור. ר' יודן בש' ר' אייבו אמ' בפיהם אמרו זה לזה. ר' פינחס אמ' בליבם הרהרו. אמ' ר' ברכיה אמ' להן הקב"ה אל תתהלל ביום מחר כי לא דע מה ילד יום' (משלי כז, א), הרבה סייחים מתו ונעשו עורותיהן שטוחין על גבי אימותיהן.

סימן יב: אמ' ר' אבא מפני מה נסמכה מיתת מרים לאפר פרה, אלא מלמד שכשם שאפר פרה מכפר כך מיתת מרים מכפרת. אמ' ר' יודן מפני מה נסמכה מיתת אהרן לשיבור לוחות, אלא מלמד שהיה קשה לפני הקב"ה מיתתו שלאהרן כשיבור לוחות. אמ' ר' חייא בר אבא באחד בניסן מתו שני בני אהרן ולמה הוא מזכיר מיתתן ביום הכיפורים, אלא מלמד שכשם שיום הכיפורים מכפר כך מיתתן שלצדיקים מכפרת.

ספרות האגדה פוגשת את ספר ויקרא - פגישה שלישית
פרופ' אביגדור שנאן / בית אבי חי בירושלים / אייר תשפ"א
מדרש ויקרא רבה / ארץ ישראל / מאה חמישית
37 פרשות במדרש על פסוקים הפותחים סדרי קריאה במנהג ארץ
ישראל
מיבנה הפרשה במדרש: פתיחתאות / "גופא" / סיום בדבר טוב

*

פרשה א: "ויקרא אל **משה** וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמור"
(ויקרא א, א)

פרשה ב: "דבר אל **בני ישראל** ואמרת אליהם" (ויקרא א, ב)
פרשה ג: "**ונפש** כי תקריב קרבן מנחה לה' סולת יהיה קרבנו"
(ויקרא ב, א)

פרשה כ: "וידבר ה' אל משה אחרי **מות שני בני אהרן**" (טז, א)

שש פתיחתאות - למה מתו שני בני אהרן?

תריסר תשובות: <1> הורו הלכה לפני משה רבם / <2> לא
התייעצו זה עם זה / <3> לא היו להם בנים / <4> לא נשאו נשים
("שחצים היו")

<5> "ואל משה אמר עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים
מזקני ישראל" (שמות כד, א), מלמד שהיו משה ואהרן מהלכין
תחילה ונדב ואביהוא מהלכין אחריהן וכל ישראל מהלכין אחריהן,
ואומרים עוד שני זקנים הללו מתים ואני ואתה נוהגין בשררה על
הציבור. ר' יודן בש' ר' אייבו אמ' בפיהם אמרו זה לזה. ר' פינחס אמ'
בליבם הרהרו. אמ' ר' ברכיה אמ' להן הקב"ה "אל תתהלל ביום
מחר כי לא תדע מה ילד יום" (משלי כז, א), הרבה סייחים מתו ונעשו
עורותיהן שטוחין על גבי אימותיהן.
<6> פגיעה בכבוד השכינה

<7-12> אש חולין / התקרבו לקודש / קרבן שלא נצטוו / שתויי יין /
בלי רחיצת ידיים ורגליים / בלא לבוש מתאים

סימן יב: אמ' ר' אבא מפני מה נסמכה מיתת מרים לאפר פרה,
אלא מלמד שכשם שאפר פרה מכפר כך מיתת מרים מכפרת. אמ' ר'
יודן מפני מה נסמכה מיתת אהרן לשיבור לוחות, אלא מלמד שהיה
קשה לפני הקב"ה מיתתו שלאהרן כשיבור לוחות. אמ' ר' חייא בר
אבא: באחד בניסן מתו שני בני אהרן ולמה הוא מזכיר מיתתן ביום
הכיפורים? אלא מלמד שכשם שיום הכיפורים מכפר כך מיתתן
שלצדיקים מכפרת.

*

פרשה ט: "וזאת תורת זבח **השלמים** אשר יקריב לה" (ויקרא ז, יא)

ספרא: "שלמים - שהכל שלום בהן, הדם והאימורין למזבח, החזה והשוק לכהנים, העור והבשר לבעלים"

ויקרא רבה ט, ג <המקור חלקו בארמית>:

מעשה בר' ינאי שהיה מהלך בדרך. פגע בו אדם אחד שהיה משופע ביותר.

אמר לו מסכים רבי להתקבל אצלנו?

אמר לו מה שמהנה אותך.

הכניסו לתוך ביתו, בדקו במקרא ולא מצאו, בדקו במשנה ולא מצאו, בתלמוד ולא מצאו, בהגדה ולא מצאו.

אמר לו ברך.

אמר לו יברך ינאי בביתו.

אמר לו האם אתה יכול לומר מה שאומר לך?

אמר לו כן.

אמר לו אמור אכל כלב מלחמו של ינאי.

קם ותפסו.

אמר לו: מה, ירושתי אצלך ואתה מונה אותי?

אמר לו: ומה ירושתך אצלי?

אמר לו שהתינוקות אומרים "תורה צוה לנו משה מורשה" (דברים לג, ד) קהלת ינאי אין כתיב כאן, אלא "קהלת יעקב".

משהתפייסו זה עם זה,

אמר לו למה זכית לאכול על שולחני?

אמר לו מימיי לא שמעתי דבר רע והחזרתיו לבעליו (או: על בעליו)

ולא ראיתי שניים שמתקוטטים זה עם זה מבלי שהבאתי שלום

ביניהם.

אמר לו כל כך הרבה דרך ארץ אצלך וקראתך כלב?

ויקרא רבה ט, ט <קטעים>:

(1) אר"ש בן יוחאי גדול השלום שכל הברכות כלולות בו (תהלים כט) "ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום".

(2) חזקיה אמר גדול שלום שכל המצות כתיב בהו (שמות כג) "כי תראה", "כי תפגע" (דברים כב) "כי יקרא", אם באת מצוה לידך אתה זקוק לעשותה ואם לאו אי אתה זקוק לעשותה, ברם הכא (תהלים לד) "בקש שלום ורדפהו".

(3) חזקיה אמר גדול השלום שבכל המסעות כתיב (במדבר לג) "ויסעו ויחנו", נוסעים במחלוקת וחנוים במחלוקת, כיון שבאו כולם לפני הר

סיני נעשו כולם חנייה אחת הדא דכתיב (שמות יט) "ויחן שם ישראל",
אמר הקב"ה הרי שעה שאני נותן תורה לבניי.

(4) בר קפרא אמר גדול שלום שדברו הכתובים דברי בדאות בתורה
בשביל להטיל שלום בין אברהם לשרה הדא הוא דכתיב (בראשית יח)
"אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדני זקן", אבל לאברהם לא אמר כן
אלא "למה זה צחקה שרה לאמור האף אמנם אלד ואני זקנתי".

(5) תני ר' ישמעאל גדול שלום ששם הגדול שנכתב בקדושה אמר
הקב"ה ימחה במים כדי להטיל שלום בין איש לאשתו.

(6) בר קפרא אמר גדול שלום מה אם העליונים שאין להם לא קנאה
ולא שנאה ולא תחרות ולא מצות וריבות ולא מחלוקת ולא עין רעה
צריכין שלום הדא הוא דכתיב (איוב כה) "עושה שלום במרומיו",
התחתונים שיש בהם כל המדות הללו על אחת כמה וכמה.

(7) אמר רשב"ג גדול שלום שדברו הכתובים לשון בדיות בתורה להטיל
שלום בין יוסף לאחיו הה"ד (בראשית נ) "אביך ציוה לפני מותו לאמור
כה תאמרו ליוסף אנא שא נא פשע אחיך" ולא מצינו ביעקב שציווה
דבר.

(8) אמר ר' יוסי הגלילי גדול שלום שאפי' בשעת מלחמה אין פותחין
אלא בשלום הה"ד (דברים כ) "כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת
אליה לשלום".

(9) א"ר יודן ב"ר יוסי גדול שלום ששמו של הקב"ה נקרא שלום הה"ד
(שופטים ו) "ויקרא לו ה' שלום".

(10) אר"ש בן חלפתא גדול שלום שכשברא הקב"ה את עולמו עשה
שלום בין העליונים לתחתונים ביום הראשון ברא מן העליונים ומן
התחתונים הה"ד (בראשית א) "בראשית ברא אלהים את השמים ואת
הארץ" בשני ברא מן העליונים הה"ד "ויאמר אלהים יהי רקיע"
בשלישי ברא מן התחתונים ויאמר אלהים "יקוו המים" ברביעי מן
העליונים "יהי מאורות ברקיע השמים" בחמישי ברא מן התחתונים
"ויאמר אלהים ישרצו המים" בששי בא לבראות אדם אמר אם אני
בורא אותו מן העליונים הרי העליונים רבים מן התחתונים בריאה אחת
אם אני בורא אותו מן התחתונים הרי התחתונים רבים על העליונים
בריאה אחת מה עשה בראו מן העליונים ומן התחתונים הה"ד (שם ב)
"וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה" מן התחתונים "ויפח
באפיו נשמת חיים" מן העליונים.

(11) רבנן אמרו גדול שלום שכשמלך המשיח בא אינו פותח אלא
בשלום שנאמר (ישעיה נב) "מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע
שלום".

ויקרא רבה ט, ט:

ר' מאיר הוה יתיב ודריש בלילי שבתא.
הוות תמן חדא איתתא יתיבה ושמעה ליה.
תנתה מדרשיה אמתנית עד דיחסל מה דדריש.
אזלת לבייתא אשכחת בוצינא טפי.
אמ' לה בעלה אן הוית
אמרה ליה אנה יתיבה ושמעה דרושה.
אמ' לה לא כן וכן את עיילא להכא עד דאזלת ורוקת באנפי דרושא.
יתיבין שבתא קדמייתא שבתא תניינה ותליתאה.
אמ' לה מגירתא כדו אתון צהיבין איתי אנן עמך לגבי דרושא.
כיון דיחמא יתהון ר' מאיר צפה ברוח הקודש,
אמ' להון אית מינכון איתתא דחכימא למילחש לעיינא?
אמ' לה מגירתא כדו את אזלת ורוקת באנפיה ומישתרי לבעליך.
כיון דיתבת קמיה איבדלת מיניה,
אמ' ליה ר' לית אנא חכימא למילחש עיינה.
אמ' לה רוקי באנפי שבע זימנין ואנא מינשם.
רקת באנפיה ז' זמנין.
אמ' לה איזילי אמרי לבעליך אנת אמ' חדא זימנא אנא רקת ז' זימנין.
אמ' לו תלמידיו ר' כך מבזין את התורה, לא הוה לך למימר לחד מינן
למילחש לך?
אמ' להו לא דיו למאיר להיות שוה לקונו?
דתני ר' ישמעאל גדול שלום ששם הנכתב בקדושה אמ' הק' ימחה על
המים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו.

ספרות האגדה פוגשת את ספר ויקרא - פגישה רביעית
פרופ' אביגדור שנאן / בית אבי חי בירושלים / אייר תשפ"א
מדרש ויקרא רבה / ארץ ישראל / מאה חמישית
37 פרשות במדרש על פסוקים הפותחים סדרי קריאה במנהג ארץ
ישראל
מיבנה הפרשה במדרש: פתיחתאות / "גופא" / סיום בדבר טוב

*

פרשה א: "ויקרא אל **משה** וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמור"
(ויקרא א, א)
פרשה ב: "דבר אל **בני ישראל** ואמרת אליהם" (ויקרא א, ב)
פרשה ג: "**ונפש** כי תקריב קרבן מנחה לה' סולת יהיה קרבנו"
(ויקרא ב, א)
פרשה כ: "וידבר ה' אל משה אחרי **מות שני בני אהרן**" (טז, א)
פרשה ט: "וזאת תורת זבח **השלמים** אשר יקריב לה'" (ויקרא ז, יא)

ויקרא רבה ט, ט >בתרגום לעברית<:

ר' מאיר הוה יושב ודורש בלילות שבת
היתה שם אשה אחת יושבת ומאזינה לו.
התארכה דרשתו המתינה עד שיסיים מה שדרש
הלכה לביתה מצאה את הנר כבוי.

אמר לה בעלה: היכן היית?
אמרה לו: יושבת ושומעת את הדרשן.
אמר לה: לא כן וכן את נכנסת לכאן עד שתלכי ותרקי בפני הדרשן.

ישבו שבת ראשונה שבת שנייה ושלישית.
אמרו לה השכנות: עדיין אתם כועסים, נבוא אתך אל הדרשן,

כיון שראה אותן ר' מאיר צפה ברוח הקודש
אמר להן: יש ביניכן אשה היודעת ללחוש לעין?
אמרו לה השכנות: כעת את הולכת ויורקת בפניו ומותרת לבעלך.
כיוון שישבה לפניו התרחקה ממנו.
אמרה לו: רבי אין אני יודעת ללחוש לעין.
אמר לה: ירקי בפניי שבע פעמים ואני אחלים.
ירקה בפניו שבע פעמים.
אמר לה: לכי אמרי לבעלך אתה אמרת פעם אחת ואני ירקתי שבע
פעמים.

אמרו לו תלמידיו: רבי כך מבזין את התורה? לא הוה לך לומר
לאחד מאתנו ללחוש לך?
אמר להם: לא דיו למאיר להיות שווה לקונו?
דתני ר' ישמעאל: גדול שלום ששם הנכתב בקדושה אמר הק'
ימחה על המים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו.

פרשה טז: "זאת תהיה תורת **המצורע** ביום טהרתו..." (ויקרא יד,
ב)

ויקרא רבה טז, ב:

"מי האיש החפץ חיים" (תהלים לד, יג).
מעשה ברוכל אחד שהיה מחזר בעיירות הסמוכות לציפורי והיה מכריז
ואו' מן דבעי למיזבן סם חיים ייתי ויסב (=מי רוצה לקנות סם חיים
יבוא ויקח). [ההמשך מתורגם מארמית]

הגיע אל עכברא, קרב לביתו של ר' ינאי, היה יושב ופושט בטרקלינו.
שמע אותו מכריז "מן דבעי למיזבן סם חיים".
השקיף עליו ר' ינאי אמר לו: בוא עלה לכאן מכור לי.
אמר לו: לא אתה צריך לזה, לא אתה ולא הדומים לך.
הטריח עליו.

עלה אליו, הוציא לו ספר תילים הראה לו פסוק "מי האיש החפץ חיים
אהב ימים לראות טוב" (תהלים לד, יג), מה כת' אחריו, "נצור לשונך
מרע ושפתיך מדבר מרמה. סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו"
(פסוקים יד-טו).

אמ' ר' ינאי כל ימיי הייתי קורא את המקרא הזה ולא הייתי יודע היכן
הוא פשוט עד שבא רוכל זה והודיעו, "מי האיש החפץ חיים".

אמ' ר' חגי אף שלמה מכריז ואו' "שומר פיו ולשונו שומר מצרות
נפשו" (משלי כא, כג) - שומר מצרעת נפשו.
לפיכך משה מזהיר את ישראל וא' להן "זאת תהיה תורת המצורע" -
תורת המוציא רע

פרשה כה: "וכי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל ועבדתם
עבדתו את פרו' שלש שנים יהיה לכם עבדים לא יאכל" (ויקרא יט,
כג)

ויקרא רבה כה, ה:

אדריינוס שחיק עצמות הוה עבר באילין שביליא דטבריא וחמא חד
 גבר סב קאים חציב חציבין למינצב נציבין.
 - אמ' ליה סבא סבא אי קרצת לא חשכת.
 - אמ' ליה הקרצית וחשכית ומה דהני למרי שמיא עבד.
 - אמ' ליה בחייך סבא בר כמה שנין את יומא דין?
 - אמ' ליה בר ק' שנין.
 - אמר ליה ואת בר ק' שנין וקאים חצב חצובין למנצב נציבין? סבר
 דאת אכיל מנהון?
 - אמ' ליה אין זכית אכלית ואם לאו כשם שיגעו לי אבהתי כך אני
 יגע לבני.
 - אמ' ליה בחייך אם זכית אכיל מנהון תהוה מודע לי.
 לסוף יומין עבדין תיניא,
 מה עבד?
 מלא קרטלא תינין וסלק וקם ליה על תרע פלטין.
 - אמרין ליה מה עסקיך
 - אמ' לון עלון קדם מלכא.
 כיון דעל
 - אמ' ליה מה עיסקך,
 - אמר ליה אנא סבא דעברת עלי ואנא חצב חציבין למנצב נציבין
 ואמרת לי אין זכית תיכול מנהון תהא מודע לי, הא זכיתי ואכילית
 מנהון והילין תיניא מן פיריהון.
 - אמ' אדרינוס בההיא שעתא קלוואנין אנא תיתנון סילון דדהבא
 ויתיב ליה.
 - אמ' קלוונין אנא דתפנון הדין קרטלא דידיה ותמלון יתיה דינרין.
 - אמר' ליה עבדוהי כל הדין מוקרא תיקריניה להדי' סבא דיהודאי,
 - אמ' להון ברייה אוקריה ואנא לא אנא מוקר ליה?

אנתתיה דמגירא הות ברת פחין
 - אמרה לבעלה בר קבלוי חמי דהדא מלכא רחמא תינין ומפרגה
 בדינרין.
 מה עבד?
 מלא מרעליה תינין ואזל וקם קדם פלטין.
 - אמ' ליה מה עסקך,
 - אמ' לון שמעית דמלכא רחמא תינין ומפרגא בדינרין.
 - עלון אמרין למלכא חד סבא קאים על תרע פלטין טעין מלא
 מרעליה תינין ואמ' ליה מה עסקך א"ל שמעית דמלכא רחמא תינין
 ומפרגא בדינרין.
 - אמר קלוונין אנא דתקימון יתיה קדם תרע פלטין וכל מאן דעייל
 ונפיק יהא טרי על אפיה.

באפתי רמשא פינון יתיה ואזל לבייתיה
- אמ' לאנתתיה בכל הדין יקרא אנא שלים לך.
- אמ' אזיל גלוג לאמך דהוון תינין ולא הוון אתרוגין, דהוון בשילן ולא
פגין.

ספרות האגדה פוגשת את ספר ויקרא - פגישה חמישית
פרופ' אביגדור שנאן / בית אבי חי בירושלים / אייר תשפ"א
מדרש ויקרא רבה / ארץ ישראל / מאה חמישית
37 פרשות במדרש על פסוקים הפותחים סדרי קריאה במנהג ארץ
ישראל

מיבנה הפרשה במדרש: פתיחתאות / "גופא" / סיום בדבר טוב

*

- פרשה א:** "ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמור"
(ויקרא א, א)
- פרשה ב:** "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם" (ויקרא א, ב)
- פרשה ג:** "ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' סולת יהיה קרבנו"
(ויקרא ב, א)
- פרשה כ:** "וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן" (טז, א)
- פרשה ט:** "וזאת תורת זבח השלמים אשר יקריב לה'" (ויקרא ז, יא)
- פרשה טז:** "זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו..." (ויקרא יד, ב)
- פרשה כה:** "וכי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל ועבדתם
עבדתו את פרוי שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל" (ויקרא יט, כג)
- פרשה כב:** "איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או כשב או עז"
(ויקרא יז, ג)
- פרשה יב:** "יין ושכר אל תשת אתה ובניך אתך בבואכם אל אוהל
מועד" (ויקרא ט, ח)

ויקרא רבה כה, ה:

- אדריינוס שחיק עצמות הוה עבר באילין שביליא דטבריא וחמא חד
גבר סב קאים חציב חציבין למינצב נציבין.
- אמ' ליה סבא סבא אי קרצת לא חשכת.
- אמ' ליה הקרצית וחשכית ומה דהני למרי שמיא עבד.
- אמ' ליה בחייך סבא בר כמה שנין את יומא דין?
- אמ' ליה בר ק' שנין.
- אמר ליה ואת בר ק' שנין וקאים חצב חצובין למנצב נציבין? סבר
דאת אכיל מנהון?
- אמ' ליה אין זכית אכלית ואם לאו כשם שיגעו לי אבהתי כך אני
יגע לבני.
- אמ' ליה בחייך אם זכית אכיל מנהון תהוה מודע לי.

לסוף יומין עבדין תיניא,
מה עבד?
מלא קרטלא תינין וסלק וקם ליה על תרע פלטין.
- אמרין ליה מה עסקיך
- אמ' לון עלון קדם מלכא.
כיון דעל
- אמ' ליה מה עיסקך,
- אמר ליה אנא סבא דעברת עלי ואנא חצב חציבין למנצב נציבין
ואמרת לי אין זכית תיכול מנהון תהא מודע לי, הא זכיתי ואכילית
מנהון והילין תיניא מן פיריהון.
- אמ' אדרינוס בההיא שעתא קלוואנין אנא תיתנון סילון דדהבא
ויתיב ליה.
- אמ' קלוונין אנא דתפנון הדין קרטלא דידיה ותמלון יתיה דינרין.
- אמר' ליה עבדוהי כל הדין מוקרא תיקריניה להדי' סבא דיהודאי,
- אמ' להון בריה אוקריה ואנא לא אנא מוקר ליה?

אנתתיה דמגירא הות ברת פחין
- אמרה לבעלה בר קבלוי חמי דהדא מלכא רחמא תינין ומפרגה
בדינרין.
מה עבד?
מלא מרעליה תינין ואזל וקם קדם פלטין.
- אמ' ליה מה עסקך,
- אמ' לון שמעית דמלכא רחמא תינין ומפרגא בדינרין.
- עלון אמרין למלכא חד סבא קאים על תרע פלטין טעין מלא
מרעליה תינין ואמ' ליה מה עסקך א"ל שמעית דמלכא רחמא תינין
ומפרגא בדינרין.
- אמר קלוונין אנא דתקימון יתיה קדם תרע פלטין וכל מאן דעייל
ונפיק יהא טרי על אפיה.

באפתי רמשא פינון יתיה ואזל לבייתיה
- אמ' לאנתתיה בכל הדין יקרא אנא שלים לך.
- אמ' אזיל גלוג לאמך דהוון תינין ולא הוון אתרוגין, דהוון בשילן
ולא פגין.

*

פרשה כב: "איש איש מבית ישראל אשר ישחט **שור או כשב או עז**"
(ויקרא יז, ג)

ויקרא רבה פרשה כב, ג >קטעים, חלקם הגדול תורגמו מארמית:<

"ויתרון ארץ בכל הוא" (קהלת ה, ח).
אמ' להן הקדוש ברוך הוא לנביאים: אם אין אתם עושין שליחותי אין לי שלוחים?

אמ' ר' אחא בכל הקדוש ברוך הוא עושה שליחותו אפילו על ידי נחש, אפילו על ידי עקרב, אפילו על ידי צפרדע ואפילו על ידי יתוש. טיטוס הרשע נכנס לבית קדש הקדשים וחרבו שלופה בידו וגידד שתי פרכות ונטל שתי זונות והציע ספר תורה תחתיהן ובעלן על גבי המזבח ויצאת חרבו מליאה דם.

>מן דאמ' מדם הקדשים ומן דאמ' מדם שעיר שליום הכיפורים<
התחיל מחרף ומגדף כלפי מעלה
אמר: לא דמי ההוא דעבד קרבא עם מלכא במדברא ונצח ליה
לההוא דעבד קרבא עם מלכא בגו פלטין דידיה ונצח ליה.
מה עשה?

כינס כל כלי בית המקדש ונתנן לתוך גרנותני אחת וירד לו לספינה.
כיון שירד מחא נחשולא בימא.

אמ': דומה אני שאין כוחו שלא לזה שלאומה זו אלא במים,
דור אנוש לא פרע מהם אלא במים,
דור המבול לא פרע מהן אלא במים,
דור הפלגה לא פרע מהן אלא במים,
פרעה וכל חילו לא פרע מהן אלא במים,
אף אני כיון שהייתי בתוך ביתו וברשותו לא היה יכול לעמוד בי ועכשיו לכן קדמני.

אמ' לו הקדוש ברוך הוא: חייך בברייה פחותה מכל מה שבראתי מששת ימי בראשית אני פורע מאותו הרשע.
מיד רמז הקדוש ברוך הוא לים ועמד מזעפו.

כיון שהגיע לרומי יצאו בני רומי וקילסו אותו ניקיטא ברבריה. מיד הסיקו לו את המרחץ ונכנס ורחץ.
כיון שיצא מזגו לו דיפלופוטורין שלאחר המרחץ וזימן לו הקדוש ברוך הוא יתוש אחד ונכנס לתוך חוטמו והיה אוכל והולך עד שהגיע למוחו, התחיל מנקר בתוך מוחו.

אמר: קראו לרופאים ויפצעו מוחו שלאותו הרשע ואדע במה אלוה שלאומה זו פורע מאותו הרשע.

מיד קראו הרופאים ופצעו את מוחו ומצאו בו כמין גוזל בן יונה והיה לו משקל שני ליטרין.

אמ' ר' לעזר בר' יוסי: תמן הוינא ויהבין גוזלא מן דין סיטרא ותרתינן ליטריא מן דין סיטרא ותקל חד כל קבל חד.

ונטלו אותו ונתנו בתוך קערה אחת.

כל מן דהוה הדין שני הוה הדין שני,

פרח יתוש פרחה נשמתייה דטיטוס הרשע.

ד"א ויתרון ארץ

ר' ינאי היה יושב ולומד על שער העיר וראה נחש אחד מרתיע ובא, והיה רודף אותו מצד זה והוא חוזר מצד זה. אמר: זה מוכן לעשות שליחותו. מיד נפלה הברה בעיר: איש פלוני בן איש פלוני נשכו נחש ומת.

ר' לעזר הוה יתיב בבית הכיסא, בא רומאי אחד והקים אותו וישב לו. אמר: אין זה לשווא. מיד יצא נחש והיכה אותו והרג את הרומאי. קרא עליו "ואתן אדם תחתיך" (ישעיה מג, ד) - ואתן אדם תחתיך.

ר' יצחק בן אלעזר היה עומד על שונית אחת בים של קיסריה וראה קולית אחת שהיתה מתגלגלת ובאה. והיה מצניע אותו והיא מתגלגלת. אמר: זו מוכנה לעשות את שליחותה. לאחר שנים עבר בלדר אחד והתגלגלה בין רגליו ונכשל בה ונפל מת. הלכו וחיפשו בכליו ומצאו שהוא טעון כתבים רעים על יהודי קיסריה.

ר' שמעון בן חלפתא הוה עסקן בדברים. הוה ליה חד פרדס. חד זמן הוה יתיב ליה הוה אית ביה חד סדן חמא חד דוכיפת דעבד ליה קן בגווייה.

אמ' לא מיתבעי יהוי הדין עופא מסאבא בהדין פרדיסא.

אזל ר' שמעון בן חלפתא וסתריה להווא קינא,

אזל הווא דוכיפת ותקנה.

קם ר' שמעון בן חלפתא וסתריה,

אזל הווא דוכיפת ותקנה.

מה עבד ר' שמעון בן חלפתא?

אזל אייתי חד לוח ויהיבה באפוי דהווא ניקבא ויהב ביה מסמר.

מה עבד הווא דוכיפת?

אזל אייתי חד עשב ויהביה על הווא מסמרא ושרפה.

מה עבד ר' שמעון בן חלפתא?

אמ' טב לי מגנז הדין עישבא דלא ילפין גנביא למעבד כן ויחרבון ברייתא.

מעשה היה באדם אחד שהיה עולה מבבל וישב לאכול בדרך.

ראה שתי ציפורים נלחמות בדרך זו עם זו

והרגה אחת מהן את חברתה.

הלכה ההיא האחרת והביאה עשב ושמה עליה והחייתה אותה.

אמר: טוב לי לקחת את העשב הזה ולחיות את מתי ארץ ישראל.

כשהמשיך ועלה ראה שועל מת בדרך.

אמר: טוב לי לנסות בשועל זה, ושם עליו וחיה.

עד שהגיע אל סולמי דצור.

וכיון שהגיע לסולמי צור ראה אריה אחד מת ומושלך בדרך.
אמר: טוב לי לנסות באריה זה.
שם עליו מאותו עשב וחייה.
קם ואכל אותו.
הוא שהבריות אומרות:
טוב לרע תעשה? טוב לרע לא תעשה ורע לא יבוא עליך.

*

פרשה יב: "יין ושכר אל תשת אתה ובניך אתך בבואכם אל אוהל מועד" (ויקרא ט, ח)

ויקרא רבה יב, א >המקור רובו בארמית<:

אמר ר' אחא: מעשה באדם אחד שהיה מוכר כל כלי ביתו ושותה בהן יין, קורות ביתו ושותה בהן יין, והיו בניו מלינים ואומרים: אין אבינו הזקן הזה יוצא מן העולם ואינו משאיר לנו לאחר מותו כלום.
מה נעשה לו? בואו ונשקנו ונשכרנו ונטעינו ונוציאו ונאמר שהוא מת ונשכיבו בתוך משכבו.
עשו כך. לקחוהו והשקוהו ושיכרוהו והוציאוהו ונתנוהו בבית עולם אחד.
עברו מוכרי יין בשער בית הקברות. שמעו שאנגריה במדינה. אמרו: בואו ונפרוק נאדות אלו בקבר זה ונברח.
עשו כן. פרקו מטענם בתוך בית הקברות והלכו לראות מה נשמע במדינה. והיה אותו איש מונח שם, כשראו אותו סברו שהוא מת. כשנתעורר משנתו ראה נאד נתון למעלה מראשו, התיר אותו ונתנו בפיו והתחיל שותה.
כיוון שרווה התחיל מזמר.

לאחר שלושה ימים אמרו בניו: וכי אין אנו הולכים ורואים מה אבינו עושה, אם הוא חי או מת?
באו ומצאוהו והנה הנאד נתון בפיו והוא יושב שותה.
אמרו לו: אף כאן בין המתים לא עזבך בוראך, האם בין החיים יעזבך? הואיל ומן השמים נתנו לך, אין אנו יודעים מה נעשה לך. בואו נכניסנו ונעשה לו תקנה דבר יום ביומו.
עשו לו תקנה: כל אחד ואחד יהיה משקה אותו יום אחד.